

ИҚТИСОДИЁТ РИВОЖЛАНИШИНИНГ ҲОЗИРГИ ШАРОИТИДА САНОАТ КОРХОНАЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ

Бердикулов А.М. Иқтисодиёт фанлари
номзоди, Жиззах политехника институти
“Био ва иншоотлар қурилиши” кафедраси
доценти

Аннотация: Реструктуризациялаш жараёнларини кўриб чиқувчи тадқиқотлари таҳлили корхонани ислоҳ қилиш тушунчаси ва методикасига нисбатан турлича муносабатлар мавжудлигини кўрсатиб берди. Чет эллик муаллифларнинг тадқиқотлари бизнес–жараёнларни ўзгартиришга, инжиниринг ёндашувлардан фойдаланишга йўналтирилган. Ушбу тадқиқотларни ҳисобга олган ҳолда муаллиф томонидан ўзгаришлар даражаси тезкор реструктуризациялашдан стратегик реструктуризациялашга томон ўсиб боровчи, сўнгра таклиф этилаётган реструктуризациялашни амалга ошириш йўллари, усуллари ва босқичларига аниқлик киритган ҳолда бизнес–жараёнларини ишлаб чиқиш имконини берувчи реструктуризациялашнинг концептуал модели ифодаланди.

Калит сўзлар: Реструктуризациялаш, модернизация қилиш, диверсификация қилиш, стратегия, ишлаб чиқариш, маркетинг, менежмент, молиявий ресурслар, стратегик концепция, молиявий реструктуризациялаш, тизимли таҳлил, бизнес режа, сифатни комплекс бошқариш

Annotation: An analysis of research examining restructuring processes has shown that there are different approaches to the concept and methodology of enterprise reform. Researches by foreign authors is aimed at changing business processes and the use of engineering approaches. These studies, the author expressed a conceptual model of restructuring, the level of change of which increases from rapid restructuring to strategic restructuring, and then allows to develop business processes with clarification of the proposed ways, methods and stages of restructuring.

Keywords: Restructuring, modernization, diversification, strategy, production, marketing, management, financial resources, strategic concept, financial restructuring, system analysis, business plan, integrated quality management

Бердикулов А.М. Кандидат экономических наук, доцент кафедры «Строительство зданий и сооружений» Джизакского политехнического института

Аннотация: Анализ исследований, изучающих процессы реструктуризации, показал, что существуют разные подходы к концепции и методологии

реформирования предприятий. Исследования зарубежных авторов направлены на изменение бизнес-процессов, использование инженерных подходов. С учетом этих исследований автором изложена концептуальная модель реструктуризации, уровень изменения которой возрастает от быстрой реструктуризации до стратегической реструктуризации, а затем позволяет разрабатывать бизнес-процессы с уточнением предлагаемых способов, методов и этапов реструктуризации.

Ключевые слова: реструктуризация, модернизация, диверсификация, стратегия, производство, маркетинг, управление, финансовые ресурсы, стратегическая концепция, финансовая реструктуризация, системный анализ, бизнес-план, интегрированное управление качеством

Кириш. Курилиш материаллари саноати бежизга инвестицион фаоллик манбаи, деб аташмайди. Курилиш мажмуидаги вазиятга қараб мамлакат иқтисодиётида юз бераётган инвестицион жараёнлар ҳақида беҳато мулоҳаза юритиш мумкин. Ўзбекистонда ушбу тармоқнинг ривожланишига катта эътибор қаратилади.

Курилиш материаллари, конструкциялар ва маҳсулотларнинг янги замонавий турлари ассортиментини узлуксиз кенгайтириш кадрлар тайёрлаш, мактаб таълими ва уй – жой қурилишини ривожлантириш умуммиллий дастурларини амалга ошириш, шунингдек экспорт салоҳиятини ошириш учун зарур.

Республикамизда рақобатбардош маҳсулотларни ишлаб чиқариш ва экспорт қилиш бўйича барқарор ўсиш суратларини таъминлаш, шунингдек, корхоналарни модернизация қилиш, техник ва технологик янгилашга қаратилган қурилиш материаллари саноатидаги таркибий ўзгартиришларни янада чуқурлаштириш юзасидан тизимли ишлар амалга оширилмоқда.[1].

Ўз вақтида ва малакали ўтказилган реструктуризациялаш корхонага катта рақобатчилик устунликларини беради. Асосли реструктуризациялашни амалга ошириш ташқаридан бевосита инвестициялар кўринишида маблағлар келиши ва маҳаллий ҳокимиятларнинг қўллаб– қувватлашига хизмат қилади.

Асосий реструктуризациялаш усули – корхонанинг мавжуд тузилмасидан мустақил бизнес бирликларни, яъни бозорда харидоргир маҳсулот ишлаб чиқарган ҳолда, ўз фаолиятини бозор учун керакли йўналишларда диверсификациялаш, харажатларни минималлаштириш, ўз ходимларини лозим иш ҳақи билан таъминлаш ва бозорда истикболли ўринларни эгаллаш учун

мавжуд ишлаб чиқариш ва кадрлар имкониятларини максимал ишга солишга интиладиган кичик корхоналарни ажратиб чиқариш.

Биз реструктуризациялаш дастурини ишлаб чиқиш учун асос ҳисобланган корхонанинг концептуал реструктуризациялаш моделини таклиф қиламиз (1.1–расм).

Мазкур модел бир қанча хорижий тадқиқотчилар [4] томонидан қўлланилган ёндашувлар ва услубларни, шунингдек корхона реструктуризациялашнинг амалий тажрибасини умумлаштиради.

Модел иккита асосий 1 ва 2 блокларни ўз ичига олади. Биринчи блок 2–блокни реструктуризациялаш ишларининг бир қисми ёки ҳаммасини амалга оширишда таянилган ўзгартиришларнинг чуқурлигини характерлайди.

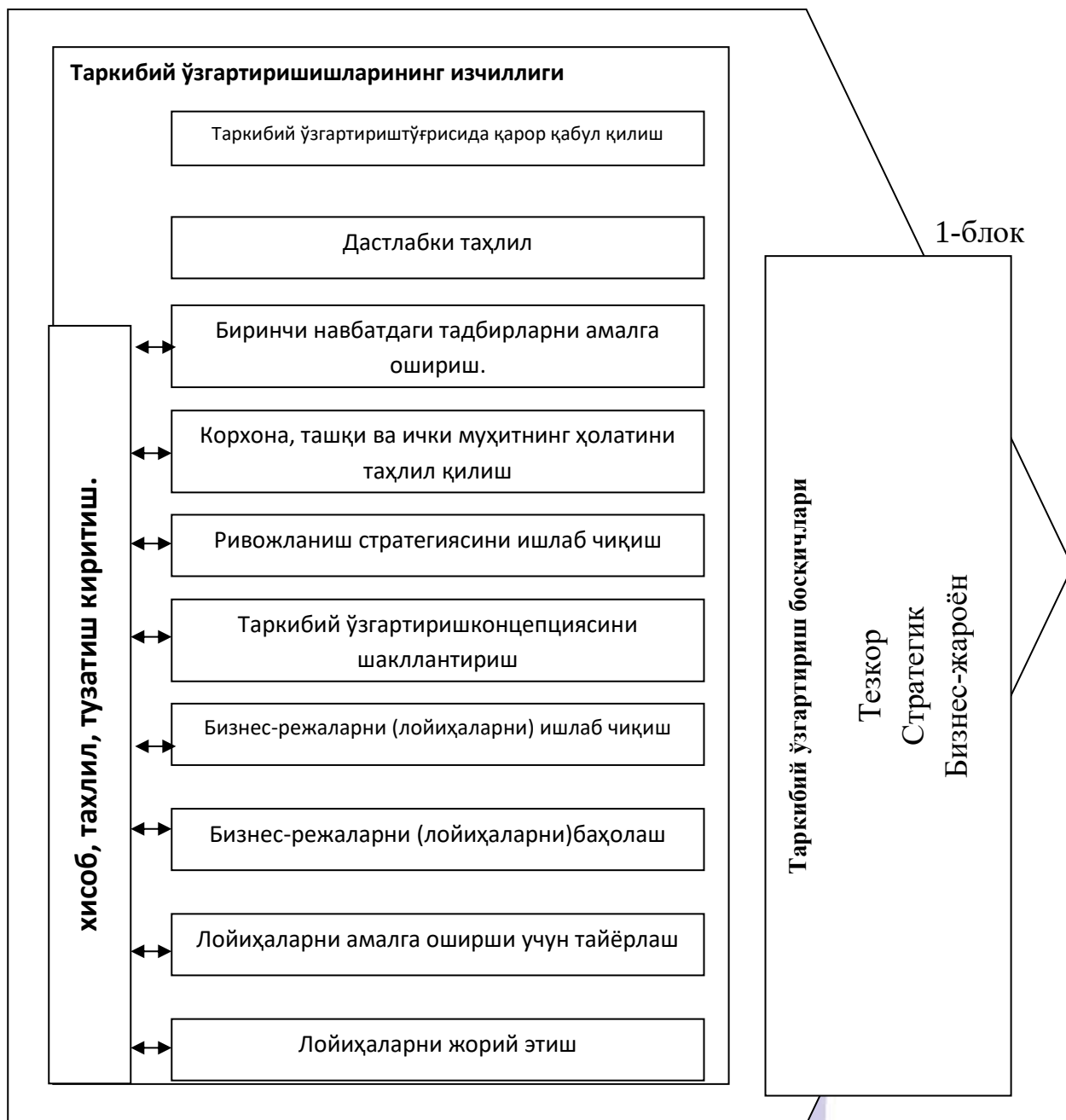
Ушбу мезон бўйича учта даража: оператив, стратегиква бизнес–жараёнлар даражаси ажратилган.

Корхонанинг айрим кичик тизимларини реструктуризациялаш ишлари босқичлари ва ҳажмларини белгилаш учун мезон сифатида ишлаб чиқариш–ҳўжалик комплексининг бошқаруви ва ҳолатини ривожлантириш даражасидан фойдаланиш таклиф қилинади.

Иккинчи блок реструктуризациялаш дастурини амалга ошириш учун зарур ҳаракатлар кетма–кетлигини ўз ичига олади. Бунда реструктуризациялаш дастури деганда, ҳар битта лойиҳани мустақил равишда бошқаришда олиб бўлмайдиган қўшимча фойдаларни таъминлаш учун мувофиқлаштирилган бошқариш ёрдамида амалга ошириладиган лойиҳалар гуруҳи тушунилади. Реструктуризациялаш тўғрисида қарор қабул қилиш корхоналар аҳволининг ҳар қандай босқичида долзарб ва корхонанинг кичик тизимларидан бирига йўналганликни тақозо этади. Шунинг учун ушбу босқичда юқори менеджмент учун бош вазифа корхонани ривожлантиришга тўсқинлик қилаётган элементларни тўғри аниқлаш қобилияти ва ўз вақтида ва тўғри қарорлар қабул қилишни қийинлаштирувчи субъектив тўсиқларни енгиб ўтишга интилиш ҳисобланади. [3].

Бир қанча корхоналарни реструктуризациялаш тажрибаси шунини кўрсатадики, кўпинча харажатларни қисқартириш билан боғлиқ ўзгартиришларнинг дастлабки йўналиши танланади.

2-блок

1.1–расм. Корхонани реструктуризациялаш концептуал модели Манба: муаллиф тадқиқотлари асосида тузилган

Кейинги босқич – дастлабки таҳлил бўлиб, раҳбариятнинг стратегик позицияларини мувофиқлаштириш учун хизмат қилади ва қуйидаги вазифаларни ўз ичига олади:

– раҳбариятнинг корхонадаги реал аҳвол ва ички ҳамда ташқи муҳит таъсирининг умумий тенденциялари тўғрисидаги тасаввурларни шакллантириш;

- корхона бошқарувчилари ва эгаларининг дастлабки стратегик мақсадлар ва бўлажак ўзгаришларга ягона принципиал ёндашувини ишлаб чиқиш;
- реструктуризациялаш дастурини тайёрлаш ва қўшимча ҳамда тартибга солувчи ҳужжатларни жалб қилиш заруратини аниқлаш учун корхонанинг ўз имкониятларини баҳолаш, ушбу ҳужжатларда қуйидагилар белгиланади:
- ўзгартиришлар зарурати ва умумий йўналиши;
- реструктуризациялаш бўйича жамоа таркиби, шахсий функциялар, иштирокчиларнинг ваколатлари ва жавобгарлиги;
- алоҳида лойиҳалар ва бутун дастурларни ишлаб чиқиш, тасдиқлаш, жорий қилиш, назорат қилиш ва баҳолаш умумий тартиби;
- реструктуризациялаш дастурини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш жараёнида ходимлар билан ҳамкорлик концепцияси ва қоидалари.

Барча кейинги ҳаракатларни амалга ошириш учун ташкилий базани тайёрлаш босқичининг алоҳида аҳамиятини қайд этиш зарур.

Кейинги учта элемент – ривожланиш стратегиясини ишлаб чиқиш, реструктуризациялаш концепциясини шакллантириш ва бизнес режаларни ишлаб чиқиш – алоҳида режалаштириш блокини ифода этади. Умуман олганда корхона томонидан ҳам асосий фаолият доирасида, ҳам ўзгартиришлар лойиҳаларини ишлаб чиқиш босқичида шакллантириладиган режалар тизимини иккита даражага ажратиш мумкин: стратегик ва жорий. Биринчи даражадаги вазифа ҳаракатларнинг устувор йўналишларини ва корхонани ривожлантириш концепциясини белгилаш, иккинчи даражадаги вазифа – стратегик режаларни деталлаштириш ва расмийлаштириш ҳисобланади.

Ривожланиш стратегияси корхона миссиясига асосланган стратегик ҳис этишни ва ривожланиш мақсадини, шунингдек олдинга қўйилган мақсадларга эришишнинг асосий йўналишларини ўз ичига олади.

Корхонани реструктуризациялаш концепцияси бизнеснинг алоҳида турлари, функционал блоklar ва лойиҳаларга деталлаштирилган ҳолда ривожланиш стратегиясининг барча йўналишлари бўйича олдинга қўйилган мақсадларга эришиш йўллари ўзида мужассам этиши лозим.

Иккита бошқа унсур – бизнес-режаларни ишлаб чиқиш ва лойиҳаларни баҳолаш – анча муфассал хусусиятга эга бўлиб, чуқур формаллашган бўлиши керак. Биринчи навбатда, бизнес– режаларнинг мазмунига нисбатан талабларни, шунингдек лойиҳаларни баҳолаш мезонлари ва тартибини белгилаб олиш зарур.

Шундай қилиб, биз такдим этган реструктуризациялашнинг концептуал модели ва ўзгаришлар лойиҳаларининг изчил босқичлари корхонани

реструктуризациялашнинг ҳар бир муайян босқичида вазифаларнинг ўзига хос жиҳатларини аниқлаш учун асос бўлиб хизмат қилади.

Таъкидлаш лозимки, реструктуризациялаш нафақат самарасиз бошқарув тизимига эга бўлган “муаммоли” корхоналар учун, балки нормал ишлаб турган корхоналар учун ҳам зарур.

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 23 майдаги ПҚ-4335-сон “Қурилиш материаллари саноатини жадал ривожлантиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Қарори.

1. Семь нот менеджмента. – Изд. пятое. Дополненное. - М.: ЗАО Журнал эксперт, 2002. - 656 с.

2. Ганиев К.Б., Ганиева Г.И., Бердикулов А, Сиддиқов М. Экономика и организация реконструкции при реструктуризации предприятия . // Учебное пособие. Издательство Фан АН РУЗ 2010 г.

3. Реструктуризация – основа оздоровления предприятия // Экономический вестник Узбекистан. – Ташкент, 2002. - №1 -2. -С 14-16

4. jiz.stat@exat.uz

JizPI